

Хаёт КАДИРОВ,

Тошкент давлат педагогика университети Педагогика ва психология
факультети декани PhD, доцент
kadirov.khaet@mail.ru

IMPROVEING OF PRIORITY PROPERTIES OF MEDIA COMPETENCE IN STUDENTS OF PROFESSIONAL EDUCATIONS

Abstract

Modern pedagogical thinking and processes require the correct use of the latest achievements in the field of information and communication technologies, a radical renewal of the form and content of education and the achievement of quality. It also implies the need to improve the media skills of future teachers. Given this, this article analyzes the content and methods of developing media education in vocational education students. The classifications and levels of professional knowledge and skills that are important for vocational education teachers are theoretical. Effective technologies are advancing. It also classifies the active methods used by foreign teachers in the learning process, professional qualities of the teacher are systematized. Modern innovative methods of developing students' media competence and the ability to work with multimedia information are recommended.

Key words: media competence, information competence, media education, media literacy, form and methodology of training, professional knowledge and skills, indicators, classification.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРИОРИТЕТНЫХ СВОЙСТВ МЕДИАКОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Современное педагогическое мышление и процессы требуют правильного использования новейших достижений в области информационных и коммуникационных технологий, радикального обновления формы и содержания образования и достижения качества. Это также подразумевает необходимость совершенствования навыков работы со СМИ будущих учителей. Учитывая это, в данной статье анализируются содержание и методы развития медиаобразования у учащихся профессионального образования. Классификации и уровни профессиональных знаний и навыков, важные для учителей профессионального образования, являются теоретическими. Эффективные технологии продвигаются. Также классифицирует активные методы, используемые иностранными педагогами в процессе обучения, систематизированы профессиональные качества преподавателя. Рекомендуются современные инновационные методы развития медиакомпетентности студентов, умения работать с мультимедийной информацией.

Ключевые слова: медиакомпетентность, информационная компетентность, медиаобразование, медиаграмотность, форма и методика обучения, профессиональные знания и навыки, показатели, классификация.

КАСБИЙ ТАЪЛИМ ТАЛАБАЛАРИ МЕДИАКОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР ЖИХАТЛАРИ

Аннотация

Замонавий педагогик тафаккур ва жараёнлар ахборот коммуникация технологияларининг илгор ютуқларидан муносиб фойдаланиб, таълимнинг шакл ва мазмунини тубдан янгилаб, сифат самарадорлигига эришишни талаб қилмоқда. Бу ўз навбатида, бўлғуси педагогларда медиакомпетенцияларни такомиллаштириш заруратини ҳам илгари суради. Шу жиҳатларни эътиборга олган ҳолда, мазкур мақолада касбий таълим талабаларида медиакомпетенцияларни ривожлантириш мазмуни ва методлари таҳлилий ёритилади. Медиатаълимий фаолият педагоглари учун муҳим бўлган касбий билим ва кўникмалар кўрсаткичлари таснифи ва даражалари назарий асосланади. Бу борадаги самарадор технологиялар илгари сурилади. Шунингдек, хорижий мамлакатларнинг медиапедагоглари томонидан ўқув жараёнларида фойдаланиладиган фаол усуллар таснифланади. Медиясаводхон педагогга хос касбий муҳим сифатлар тизимлаштирилади. Талабаларнинг медиакомпетентлигини, мультимедиа ахборотлари билан ишлаш лаёқатини ривожлантиришнинг замонавий инновацион методлари тавсия қилинади.

Калит сўзлар: медиакомпетенция, ахборотлар билан ишлаш компетенцияси, медиатаълим, медиасаводхонлик, ўқитиш шакли ва услуби, касбий билим ва кўникмалар, кўрсаткичлар, тасниф.

Қирриш. Замонавий педагогик тафаккур ва таълимнинг шакл ва мазмунини тубдан янгилаб, сифат жараёнлар ахборот коммуникация технологияларининг илгор ютуқларидан муносиб фойдаланиб, самарадорлигига эришишни талаб қилмоқда. Бу ўз навбатида, бўлғуси педагогларда медиакомпетен-

цияларни такомиллаштириш заруратини ҳам илгари суради. Зеро, тезкор ривожланиб бораётган ахборот асрида бугунги ҳар бир олий маълумотли педагогдан ўз устида тинимсиз ишлаш, билимларини мунтазам янгилаб ва ошириб бориш; ахборотларни жамлаш; уларни таҳлил қилиш, саралаш; ахборотни қайта ишлаш ва узатиш; муаммолар ва келишмовчиликларга тезкорлик ва топқирлик билан барҳам бериш; мустақил қарорлар қабул қилиш; ижтимоий-иктисодий ҳамкорлик қилиш; илгор педагогик ва коммуникацион технологияларни ўзлаштириб бориш, улардан ўринли фойдаланиш, амалиётга татбиқ эта олиш каби лаёқатларга эгаллик, долзарб фаоллик талаб қилинмоқда. Шу билан бир қаторда, бўлғуси педагог таълим муассасида меҳнат қилиш лаёқатини ўзлаштирган бўлиши, олган билимларини амалиётга татбиқ эта олиши; кундалик ҳаётда қўлланувчи технологиялардан хабардор бўлиши; муаммо хусусида чуқур фикрлаши ва фанга оид билимларини узлуксиз ошириб бориши; меҳнат жамоаси ва мутахассислар билан ҳамкорлик қила олиши; зарурат бўлганда қарорлар қабул қилиши; муаммоларни ҳал этиш ва янги фикрлар яратишда технологиялардан фойдалана олиши ҳам унинг касбий камолотини белгилувчи омиллар сирасига қиради.

Асосий қисм. Замонавий педагогик талабаларга кўра, касбий таълим талабалари медиакомпетенциясини такомиллаштириш долзарб амалий аҳамиятга эга. Медиакомпетенциялар ахборотлар билан ишлаш компетенциясининг таркибий қисми сифатида унинг мазмунига мувофиқ, бўлиб, бунда бўлғуси педагогдан:

- мавжуд ахборот манбаларидан (интернет, телевизор, радио (аудио-видео ёзув), телефон, компьютер, электрон почта ва бошқалар) фойдалана олиш;

- медиавоситалардан зарур бўлган ахборотларни излаб топа олиш, саралаш, қайта ишлаш, узатиш, сақлаш, хавфсизлигини таъминлаш ва фойдаланишда медиамаданият (турли медиа асарларни таҳлил қилиш, баҳолаш, яратиш учун зарур бўладиган билим, кўникма ва малакалар йиғиндиси)га риоя қилиш;

- маълумотлар базасини ярата олиш, асосийларини танлай олиш ва уларни таҳлил қила билиш;

- кундалик фаолиятда учрайдиган ҳужжатлар билан ишлай олиш (оддий табрикномалар ёза билиш, анкеталар тўлдириш, меҳмонхона рўйхатида ўзи тўғрисидаги маълумотларни қайд эта олиши ва бошқалар)ни билиши ва амалда қўллай олиши керак бўлади [1].

Талабаларнинг медиакомпетентлигини, мультимедиа ахборотлари билан ишлаш лаёқатини ривожлантиришда медиатаълим жараёнлари юқори даражали амалий аҳамият касб этади. Медиа назариётчилари ва медиапедагоглар ишларининг таҳлили шуни кўрсатадики, медиатаълим концепцияларида оммавий ахборот воситалари имкониятларидан фойдаланишнинг тарбиявий, таълимий ва креатив ёндашувлари муҳим аҳамиятга эга. Медиатаълимий ёндашувларни амалга

оширишнинг асосий компонентлари қуйидагиларда кўринади:

- медианинг тарихи, таркиби, тили ва назариялари ҳақида билимлар олиш;

- медиаматнларни идрок қилишни ривожлантириш, унинг тилини “ўқиш”, хаёлни, кўриш хотирасини фаоллаштириш, тафаккурнинг (танқидий, мантикий, ижодий, образли, интуатив) турларини ривожлантириш, гоёларни анланган тушунишнинг (ахлоқий, фалсафий, демократик/гуманистик) тамойилларига асосланиб кўникмаларни шакллантириш;

- медиа материаллари асосида креатив амалий кўникмаларни ривожлантириш.

Ҳар бир педагог қайси медиатаълимий назарияга асосланишига қараб аниқ бир моделни танлаши ва унинг таянч компонентларини турлича амалга ошириши мумкин. Шубҳасиз, бу компонентларни мустақил равишда ҳаётга татбиқ этиши мумкин, бироқ бу вазиятда медиатаълим бир ёқлама бўлиб қолади. Бир вазиятда биринчи ўринга ахборот чикса, бошқасида танқидий тафаккур, учинчисида эса амалий кўникмалар намоён бўлади [3].

Тадқиқотлар таҳлилидан ойдинлашадикки, жуда кўп мамлакатларнинг медиапедагоглари ўқув фаолиятининг қуйидаги усулларидан фаол фойдаланишади:

- 1) дескриптив – медиаматнни қайта сўзлаб бериш, иштирок этаётган шахслар ёки воқеани санаб чиқиш;

- 2) шахсиятли – медиаматн вужудга келтирган муносабат, хис-туйғу ва хотираларни тавсифлаш;

- 3) аналитик – медиаматн таркиби, тили хусусиятлари, нуқта назарини таҳлил қилиш)

- 4) классификацион (таснифий) – тарихий контекстда асарнинг ўрнини аниқлаш;

- 5) тушунтирувчи – тўлиқ медиаматн ёки унинг бир қисми ҳақидаги ҳукмларнинг шаклланиши;

- 6) баҳоловчи – медиаматннинг афзалликлари тўғрисида шахсиятли, ахлоқий ва расмий мезонлар асосида баҳолаш.

Аудитория нафақат медиамаданият билан мулоқотдан қувонч олади, балки медиаматнни шарҳлаш (муаллифнинг мақсадини таҳлил қилиш, оғзаки ёки ёзма тарзда қахрамонларнинг характери, воқелар ривожини, қахрамон ёки муаллифнинг этик позицияси), ўзининг ва бошқаларнинг тажрибаси билан боглаш (ўзини қахрамоннинг ўрнига қўйиб кўриш, далил ва фикрларни баҳолаш, сабаб ва оқибатлар, мотивлар, ҳаракатлар натижаси, воқеаларнинг ҳақиқатлиги ва бошқаларни аниқлаш)ни ҳам ўрганади. Бу ерда яна асарга эътибор қаратиш (тақриз ёки минисценарий ёзиши ва бошқалар), маданий меросни тушуниш (шахсий, тарихий, миллий бутунжаҳон истиқболини кўриш ва бошқалар), билимларни ўзлаштириш (медиамаданиятнинг асосий тур ва жанрлари билан танишиш, турли жанрлар қайсидир мавзунинг турли тарихий даврлардаги ривожланишини аниқлаш, медиамаданият намоёндаларининг услуб, усул ва ижодини ўрганиш), медиаматнни баҳолаш метод ва методикасини ўзлаштириш ҳам тараккий этади. Ушбу

кўникмаларнинг шаклланиши, шубҳасиз, аудитория томонидан медиамаданиятнинг жамият глобаллашуви давридаги ўрнини, медиамаатнларнинг амал қилиши инсонлар ҳаётининг ижтимоий, сиёсий, ақлий (интеллектуал), диний, этик жиҳатлари билан боғлиқлиги, ўқувчилар/талабаларнинг ижодий индивидуаллиги, эстетик онгининг ривожланиши (идрок, дид ва бошқалар) унинг замонавий жамиятдаги демократик-инсонпарварлик мақомини тушунишни таъминлайди.

Кузатишлар англатадики, бир қатор давлатларнинг тадқиқотчи ва педагоглари ўқитувчиларнинг медиатаълимга эҳтиёжи юқори эканлигини таъкидлашмоқда. Уларнинг фикрича, медиасаводхон педагог:

- ўқувчилар томонидан медиа билан боғлиқ муаммоли асосланган саволлар берилишини рағбатлантириш ва ривожлантириш;

- ўқитиш жараёнида тадқиқотчилик методикасини қўллашни билиш, ўқувчиларнинг турли саволларига жабоб бера олиш учун янги соҳалардаги янги билимларни эгаллаш;

- муаммоларни тадқиқ этиш ва мустақил умумлаштириб хулосалар чиқара олиш учун

ўқувчиларга дастлаб ахборот (медиа) манбаларидан фойдаланиш қобилиятини ривожлантириш;

- медиамаатнлар хусусида ўқувчилар ўзларининг мустақил фикрларини одоб билан ифодалаш, бошқаларнинг қарашларига бағрикенглик билан муносабатда бўлишни тарбиялайдиган баҳс-мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш;

- ўқувчиларнинг ўзларини шахсий медиа соҳасидаги тажрибаси устида фикрлаши ва тушунганлари асосида ҳаракат қилишини рағбатлантира олиши керак.

Касбий таълимнинг бўлажак педагоглари медиакомпетенцияларини такомиллаштириш учун фақатгина талаба-бўлажак педагоглارнинг медиасаводхонлик/ медиакомпетентлиги (медиамаданият соҳасида тўлақонли ривожланиш) кўрсаткичлари эмас, балки медиатаълимий фаолият учун зарур бўлган билим ва кўникмалар кўрсаткичи ҳам керак бўлади. Шу муносабат билан педагогнинг касбий фаолиятга тайёрлик даражасини умумлаштирган ҳолда қуйидаги жадвални тавсия қилиш мумкин:

I Жадвал

Медиатаълимий фаолиятда педагог учун муҳим бўлган касбий билим ва кўникмалар ривожланиши кўрсаткичи таснифи

№	Медиатаълимий фаолиятда педагог учун муҳим бўлган касбий билим ва кўникмалар ривожланиши кўрсаткичлари	Кўрсаткичлар мазмуни ёйилмаси:
1	Мотивацион	Медиатаълимий фаолият мотивлари: эмоционал, гносеологик, гедонистик, ахлокий, эстетик ва бошқалар; медиатаълим соҳасида билим ва кўникмаларни такомиллаштиришга интилиш
2	Информацион (ахборотли)	медиаълим соҳасида хабардорлик, назарий-педагогик билимлар даражаси
3	Услубий	медиаълим соҳасида услубий кўникма ва педагогик артистизм даражаси
4	Фаолиятли	Турли типдаги ўқув машгулотлари жараёнидаги медиатаълимий фаолият сифати
5	Креатив	Медиатаълимий фаолиятда ижодкорликнинг бошланиши

Ушбу тасниф И.А.Донина томонидан белгилаб берилган бўлажак педагогнинг ўқувчиларнинг ахборотлар билан ишлаш компетенцияларини ривожлантириш жараёнига тайёрлигига мос келгани, унда келтирилишича, “бўлажак педагогнинг информацион-педагог фаолиятга тайёрлигининг яхлит интеграл янги тузилмаси мотивацион-қадриятли, когнитив ва операционал компонентлардан ташкил топган”. Худди шундай ёндашув А.В.Федоров, Н.А.Леготина ва бошқа медиапедагоглар томонидан ҳам таклиф этилган [3].

Тахминимизча, турли медиатаълимий фаолиятлардаги педагогнинг креативлиги инсонпарварлик ва демократия тамойиллари билан боғлиқ бўлиши керак.

Демократик жамиятда таълим муассасаси тарбияланувчиларни мультимеданий асосга эга бўлган турли-туман характеристикаларга эга таълимий тажриба билан таъминлашга интилиши керак. Шунда улар ташкил этилаётган фаол ижтимоий ҳаракатларнинг инсоний қадриятлар билан ёндашадиган масъул фуқаролари бўлиб етишишади.

Бугунги тезкор ахборот асри замонавий педагогларга медиасаводхон бўлиш мажбуриятини юклайди. Шунинг учун ҳам медиатаълимий фаолият педагоглари учун муҳим бўлган касбий билим ва кўникмалар ривожланганлик даражасини таснифини ишлаб чиқиш муҳимдир.

Шундай қилиб, медиатаълимий фаолият пелагоглари учун муҳим бўлган касбий билим ва кўникмалар қуйидаги кўрсаткичларнинг юқори даражаси билан характерланади:

1) *мотивацион*: медиатаълимий фаолиятнинг эмоционал, гносеологик, гедонистик, ахлоқий, эстетик ва бошқа ҳар томонлама мотивлар; медиатаълим соҳасида ўзининг билиш ва кўникмаларини такомиллаштиришга интилиш;

2) *информацион*: медиатаълим соҳасида тўлиқ хабардорлик, кенг назарий-педагогик билимлар;

3) *услубий*: медиатаълим соҳасида услубий кўникмаларнинг ривожланганлиги (масалан, медиаидроққа йўналтириш, ходисаларнинг сабаблари, шароити ва пайдо бўлиш табиатини тушунтириш, ўқувчиларнинг идрокини ривожлантириш, унинг медиамаданият соҳасидаги ривожланиш даражасини аниқлаш, унга таъсир этишнинг энг мақбул усуллари, восита ва шакллари танлай олиш, тадқиқотчилик кўникмаларини ривожлантириш ва бошқалар) ва юқори даражада ифодаланган педагогик артистизм (умумий педагогик маданият, ташки киёфа, ўзини-ўзи тақдимот қилиш, ўзини-ўзи назорат, аудитория билан қайтувчи алоқанинг мавжудлиги ва бошқалар)

4) *фаолиятли*: турли типдаги ўқув машғулоти жараёнидаги тизимли медиатаълимий фаолият

5) *креатив*: Медиатаълимий фаолиятда яққол ифодаланган ижодкорлик даражаси (эгилувчанлик, фаоллик, ассоциативлик, оригиналлик(ноёблик), мутақил тафаккур, ривожланган хаёл ҳамда фантазия ва бошқалар).

Талабаларда таянч компетенцияларни, жумладан, медиакомпетентликни ривожлантириш технологияси педагогдан ушбу йўналишдаги таянч билимлар тизимини билишни талаб этади.

Ўзлаштириш – жуда мураккаб жараён. Бу жараён бир неча босқичдан иборат: мотивация, идрок этиш, англаб етиш, интериоризация. Ўзлаштириш жараёнининг самаралилиги кўп жиҳатдан ҳар бир босқичда қўлланиладиган, танлаб олинган технологик ечимларга боғлиқ. Ахборот технологияларига таянган дидактик шакллар, методлар ва воситаларнинг бутун тизими ёрдамида бўлажак касб таълими ўқитувчисининг келгусидаги касбий фаолиятининг предметли ижтимоий мазмуни моделлаштирилади, муҳим тизимлар сифатида абстракт билимларни ўзлаштириш эса ана шу фаолият асосига қурилади.

Шунингдек, ушбу технологик фаолиятнинг асосий шакллари қаторига қуйидагиларни қиритиш мумкин: академик турдаги ўқув фаолияти; маърузалар, лаборатория машғулоти, мустақил ишлар; касбий фаолият (амалий ўйинлар, машғулотларнинг ўйин шакллари); ўқув-касбий фаолият (илмий-тадқиқотчилик ишлари, ишлаб чиқариш амалиёти, диплом лойихаси).

Хулоса. Ўқитишнинг бир шаклдан бошқасига ўтиш орқали турли шаклларида фойдаланилади: маъруза машғулоти; лаборатория ишлари, амалий машғулоти; талабаларнинг мустақил ишлари. Ўқитишнинг ҳар бир шакли аввалгисининг мантиқий давоми ҳисобланади, шу билан бирга, улар ўз мақсади, вазифалари ва хусусиятларига кўра бир-биридан фарқ қилади. Медиатаълим жараёнида талабаларнинг медисаводхонлигини ривожлантириш, медиакомпетенцияларини такомиллаштиришда педагог ўз ташаббуси ва талабчанлигига, касбий маҳорати, креативлигига кўра ўқитишнинг турли таъсирчан шакл ва методларидан моҳирона фойдаланиб, юқори самарадорликка эришиши таълимга ўзгарувчан мазмун бахш этиб, ўқув-тарбия сифатини оширишни таъминлашга хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР

1. Маматова Я., Сулаймонова С. Ўзбекистон медиатаълим тараққиёти йўлида. –Т.: “Extremum-press”, 2015.
2. Усмоналиев Р., Аллаёров Т. Ўқитувчи медиакомпетентлиги шахсий ва касбий ривожланиш омили сифатида. //Замонавий таълим. – Т., 2015, № 9, 44-45-с.
3. Федоров А.В. Классификация показателей развития профессиональных знаний и умений, необходимых педагогам для медиаобразовательной деятельности//Инновационные образовательные технологии. 2006. N 4. С.44-50.